

ANNELERİN TUTUMLARI İLE 5-6 YAŞ ÇOCUKLARININ SALDIRGANLIK, OLUMLU SOSYAL DAVRANIŞ VE AKRAN ŞİDDETİNE MARUZ KALMA DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

Yard.Doç.Dr. Hülya GÜLAY

Pamukkale Üniversitesi

Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi ABD.

e-mail: hulya.gulay@gmail.com

Özet

Araştırmanın amacı, anne tutumlarının (otoriter, izin verici, yetkeci) çocuklarının saldırganlık, olumlu sosyal davranış ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemektir. Araştırmada ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu Denizli İli'nin Merkez İlçesi'nde ilköğretim okullarının anasınıflarına devam eden 143 çocuk ve 143 anne oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama araçları olarak Anne-Babalık Stilleri ve Boyutları Ölçeği (Anne formu), Çocuk Davranış Ölçeği'nin Saldırganlık ve Olumlu Sosyal Davranış Alt Ölçekleri ile Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği kullanılmıştır. Anne-Babalık Stilleri ve Boyutları Ölçeği, anneler tarafından bireysel olarak doldurulmuştur. Çocuk Davranış Ölçeği'nin Saldırganlık ve Olumlu Sosyal Davranış Alt Ölçekleri ile Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği, anasınıfı öğretmenleri tarafından doldurulmuştur. Sonuçlara göre otoriter ve izin verici anne tutumlarının, 5-6 yaş çocuklarındaki saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma ile olumlu yönde, anlamlı düzeyde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Yetkeci anne tutumu da çocukların olumlu sosyal davranışlarıyla olumlu yönde, anlamlı düzeyde ilişkili bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Anne tutumları, saldırganlık, olumlu sosyal davranış, akran şiddetine maruz kalma, 5-6 yaş çocukları.

**INVESTIGATION OF RELATIONS BETWEEN THE MATERNAL STYLES
AND AGGRESSION, PROSOCIAL BEHAVIOR AND PEER VICTIMIZATION
LEVELS OF THEIR 5-6 YEAR OLD CHILDREN**

Abstract

Aim of the research is to examine relations regarding maternal styles (authoritarian, permissive, authoritative) and variables in aggression, prosocial behavior and peer victimization levels of their children. A relational survey method was used in this study. 143 children attending the kindergartens of primary schools in the city center of Denizli, and their mothers, established the sample group for the study. The Parenting Styles and Dimensions Scale (Mother Form) and the The Child Behavior Scale and Peer Victimization Scale were used as data collection tools in the study. The Parenting Styles and Dimensions Scale (Mother Form) was individually completed by the mothers participating in the study. The Child Behavior Scale and Peer Victimization Scale were completed by the kindergarten teachers. According to results, a positive significant relation was between permissive and authoritative style of mothers and aggression and peer victimization levels of their children. On the other hand, a positive relation was determined on significant level between authoritative style of mothers and prosocial behavior levels of their children.

Key words: Maternal styles, aggression, prosocial behavior, peer victimization, 5-6 year olds.

1. Giriş

Çocuk yetiştirme tutumları, anne babaların çocukların sosyal ve kişilik gelişimlerini desteklemek amacıyla kullandıkları özel davranışlar ve çocuk yetiştirme sırasında oluşan ortamı ifade etmektedir (Gülay, 2010). Anne-baba tutumları, yaşamın ilk yıllarındaki ebeveyn-çocuk ilişkisini şekillendirebildiği gibi, çocukların sosyal davranışlarını ve hatta ileriki yıllardaki psikolojik sağlığını ciddi biçimde etkilemektedir (Fitzgerald ve White, 2003; Hart, Ladd ve Burleson, 1990; Sakallı, 2001).

Baumrind' e göre (1966, 1967, 1968, 1978, 1996) üç temel çocuk yetiştirme tutumu vardır: 1. Yetkeci tutum, 2. Otoriter tutum, 3. Aşırı hoşgörülü tutum.

Yetkeci tutuma sahip anne babalar, çocuklarına karşı sıcak, sorumluluk sahibi, onlara destek olan, ilgi, istek ve ihtiyaçlarıyla ilgilenen ebeveynlerdir. Çocuklarına karşı gerçekçi bir bakış açıları vardır. Onların bireyselliğinin farkındadırlar ve buna saygı gösterirler. Sınırlar, kurallar ve beklentiler anlaşılır biçimdedir ve konuşulmaya açıktır. Çocuklarının kararlarına, ilgilerine, karakterlerine, fikirlerine saygı duyarlar. Çocuklarına sevgilerini sıcak, olumlu tavırlarla gösterirler. Bu tutuma sahip anne babalar çocuklarının akran etkinlikleriyle ilgilenirler ve bu etkinliklere katılırlar. Çocuklarını, akranlarıyla birlikte olmaları için desteklerler (Erwin, 1993; Feldman, 2005; Neal, Frick ve Harbury, 2001; Papalia ve diğ., 2003; Spera, 2005). Bu tutumla yetişen çocuklarda olumlu özellikler görülmektedir. Örnek olarak bağımsız, arkadaş canlısı, işbirliği kurmaya yatkın, girişken, işbirlikçi olup, özgüven sahibidirler. Akranları tarafından sevilirler. Çocukta karar alma, davranışlarının sonuçlarını kabullenme, sorumluluk alma becerileri gelişir. Çocukların sosyal yeterliklerini, öz güvenlerini, empati becerilerini destekler. Bu tutumla yetişen çocukların olumlu sosyal davranışları daha sık kullandıkları, işbirlikçi oldukları belirlenmiştir (Feldman, 2005; Fitzgerald ve White, 2003; Kağıtçıbaşı, 1996; Keown ve Woodward, 2006; McGillicuddy-De Lisi ve De Lisi, 2007; Santrock, 2004).

Otoriter anne-babalar, izin verici ve yetkeci tutumdaki anne-babalara göre daha katıdırlar. Bu tutumda denetim, kontrol ve katı kurallar oldukça fazladır. Kurallara uyulmadığında, çocuğa şiddet uygulanabilir ve/veya ceza verilebilir. Otoritenin sarsılmaması büyük önem taşır. Çocuğun davranışları genel olarak, bencil, uygun

olmayan, hoşgörüyü karşılanmaması gereken davranışlar şeklinde değerlendirilir. Çocukların bireyselliklerini dikkate almazlar. Beklentiler, anne-babanın kuralları ve istekleriyle şekillenir. Otoriteye saygı, kurallara ve düzene uyma daha değerli görülür. Kurallarla ilgili çocuklarıyla iletişime girmezler (Cunnigham, 1993; Maccoby ve Martin, 1983; McCusker ve Van Doren, 2007; Neal, Frick ve Harbury, 2001; Spera, 2005; Yavuzer, 2002). Bu tutum çocukta özgüven kaybına, kaygıya, karamsarlığa, çekingenliğe neden olabilir. Otoriter bir aile ortamında yetiştirilen çocuklarda, anne-babaya sevgisizlik, diğer insanlarla sağlıklı ilişkiler kurmama, kavgacı ve geçimsiz olma, duygusal düzen sorunları, alınganlık, öfke nöbeti, güvensizlik, yersiz korku ve kaygılar gibi özelliklere rastlanabilmektedir. Bu tutumla yetişen çocukların akran ilişkilerinde dışlandıkları, yakın, sağlıklı sosyal etkileşimler gerçekleştirmedikleri, sorunlar yaşadıkları, arkadaş canlısı olmadıkları belirlenmiştir. Ayrıca sert disiplin yöntemlerinin kullanılması, sevginin yeteri kadar verilmemesi sosyal davranışı azaltmakta, içe kapanıklık ve çekingenliğin yanı sıra saldırgan ve düşmanca davranışları arttırmaktadır (Armer, 2003; Gökdağ, 2002; Keown ve Woodward, 2006; Papalia ve diğ., 2003).

Aşırı hoşgörülü olan anne babaların çocuk üzerindeki kontrol ve sınırları yeterli düzeyde ve belirgin değildir. Çocuklara yüksek düzeyde özgürlük verilirken, düşük düzeyde sorumluluk verilir. Yanlış davranışlara karşı büyük bir hoşgörü gösterirler. Çocukları her koşulda istedikleri gibi davranmalarını konusunda cesaretlendirirler. Çocuklar günlük rutin işlerde (yatma zamanı, yemek v.b.) ebeveynlere göre daha çok söz sahibidirler (Cunnigham, 1993; Feldman, 2005; Maccoby ve Martin, 1983; Spera, 2005). Bu tutumla yetişen çocuk, kuralların, davranışların sınırlarını önemsememektedir. Yardımlaşma, paylaşma, fedakarlık gibi sosyal becerilerden yoksundur. Kontrol edilemeyen saldırganlık gösterebilmekte, bunun sonucunda da akranları tarafından sevilmemekte, reddedilmektedir. Bu çocuklarda akranlarına karşı baskıcı olma da görülebilir. Bu çocuklar, bağımlı, karamsar, doyumsuz olabilmekte, düşük düzeyde sosyal beceri, sosyal sorumluluk ve öz kontrol görülebilmektedir. Ayrıca akran şiddetine maruz kalabilirler (Feldman, 2005; Gökdağ, 2002; Keown, 2000).

Okul öncesi dönemdeki anne-baba tutumlarının, sonraki yıllarda da etkilerinin devam edebildiği araştırmalarla (Kerr, Lopez, Olson ve Sameroff, 2004; Koestner, Franz ve

Weinberg, 1990) ortaya konulmuştur. Koestner, Franz ve Weinberg (1990) tarafından yapılan uzun süreli çalışmada, 5 yaşındaki 75 çocuk ve anneleri 26 yıl boyunca izlenmişlerdir. Araştırmanın sonuçlarına göre, okul öncesi dönemdeki annelerin hoşgörülerini, kısıtlamaları ile çocukların yetişkinlik dönemindeki empati düzeyleri arasında ilişki bulunmuştur.

Görüldüğü gibi, küçük çocukların sağlıklı yetiştirilmeleri açısından tercih edilebilecek tutum, yetkeci anne-baba tutumudur. Bu tutum sayesinde çocukların bağımsız, girişken, yılmaz, öz-güven sahibi, kararlı, iç denetimli bireyler yetiştirilebilecektir (Alisinanoğlu, 2003).

Türkiye’de anne-baba tutumlarının okul öncesi dönem çocuklarının gelişimleri, davranışları üzerindeki etkileriyle ilgili araştırmalar oldukça son yıllarda artış göstermesine karşılık yeterli düzeyde değildir (Altay, 2007; Arı, Bayhan ve Artan, 1995; Dinçer, 1993; Durmuş, 2006; Günalp, 2007, Öğretir, 1999; Özeri, 1994; Özyürek, 2004; Tezel-Şahin ve Özyürek, 2008). Ayrıca bu çalışmaların bir bölümünde anne-baba tutumlarının demografik özelliklerle ilişkileri incelenirken, çocukların akran ilişkilerindeki çeşitli değişkenlerle ilgili ilişkileri ele alan bir çalışma bulunmamaktadır. Yaşamın ilk yıllarında önce aile ardından akranlar, çocukların gelişiminde etkilidirler. Yurt dışında yapılan konu ile ilgili çalışmalar, anne-baba tutumlarının çocukların akranlarıyla ilişkilerini etkileyebildiğini göstermektedir. Türkiye’de okul öncesi dönemin önemini vurgulayan çalışmalara paralel olarak aile tutumlarının sosyal gelişim üzerindeki etkilerini ortaya koyan çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Buradan yola çıkarak araştırmanın amacı, anne tutumlarının (otoriter, izin verici, yetkeci) 5-6 yaş çocuklarının saldırganlık, olumlu sosyal davranış ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaçla şu soruların cevapları aranmıştır:

Otoriter anne tutumu ile çocukların akranlarına yönelik saldırganlığı arasında anlamlı düzeyde ilişki var mıdır?

Otoriter anne tutumu ile çocukların akranlarına yönelik olumlu sosyal davranışları arasında anlamlı düzeyde ilişki var mıdır?

Otoriter anne tutumu ile çocukların akranlarının şiddetine maruz kalmaları arasında anlamlı düzeyde ilişki var mıdır?

İzin verici anne tutumu ile çocukların akranlarına yönelik saldırganlığı arasında anlamlı düzeyde ilişki var mıdır?

İzin verici anne tutumu ile çocukların akranlarına yönelik olumlu sosyal davranışları arasında anlamlı düzeyde ilişki var mıdır?

İzin verici anne tutumu ile çocukların akranlarının şiddetine maruz kalmaları arasında anlamlı düzeyde ilişki var mıdır?

Yetkeci anne tutumu ile çocukların akranlarına yönelik saldırganlığı arasında anlamlı düzeyde ilişki var mıdır?

Yetkeci anne tutumu ile çocukların akranlarına yönelik olumlu sosyal davranışları arasında anlamlı düzeyde ilişki var mıdır?

Yetkeci anne tutumu ile çocukların akranlarının şiddetine maruz kalmaları arasında anlamlı düzeyde ilişki var mıdır?

2. Yöntem

Araştırmada ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır.

2.1. Örneklem grubu

Araştırmanın örneklem grubunu Denizli İli'nin Merkez İlçesi'nde ilköğretim okullarının anasınıflarına devam eden 143 çocuk ve 143 anne oluşturmuştur. Çocukların 80'i kız (% 55.9), 63'ü (% 44.1) erkektir. Çocukların yaş ortalaması 6 yıl, 7 ay, 3 gündür (en az 5 yıl 7 ay, 20 gün; en çok 7 yıl, 1 aydır). Örneklem grubu basit rastgele örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Listelerden kura ile seçilen 7 okuldaki 5 anasınıfı araştırmaya dahil edilmiştir. Merkez İlçesi'nde 97 ilköğretim okulundan 34 ilköğretim okulunda yaklaşık iki yüz anasınıfı bulunmaktadır.

2.2. Veri toplama araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak Anne-Babalık Stilleri ve Boyutları Ölçeği (Anne formu), Çocuk Davranış Ölçeği Saldırganlık, Olumlu Sosyal Davranış Alt Ölçekleri ve Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği kullanılmıştır.

Anne-Babalık Stilleri ve Boyutları Ölçeği (Anne formu): Robinson ve meslektaşları tarafından 2001’de son şekli verilen bu ölçek, 4-12 yaş arasındaki çocukların anne ve babalarının yetkeci, otoriter ve izin verici tutumlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bireysel olarak anne ya da babalar tarafından doldurulmaktadır. Otuz iki maddeden oluşan ölçeğin her bir maddesi “her zaman gösteririm”, “çok sık gösteririm”, “yarı yarıya gösteririm”, “ara sıra gösteririm” ve hiç göstermem” şeklinde beşli likert tipinde değerlendirilmektedir. Ölçekte üç alt ölçek yer almaktadır: Yetkeci tutum, otoriter tutum ve izin verici tutum. Her alt ölçek kendi içinde değerlendirilmektedir. Alt ölçekleri oluşturan maddelerden elde edilen toplam puan o tutuma ilişkin bilgiyi içermektedir (Robinson, Mandelco, Olsen ve Hart, 2001). Ölçek 2009’da Önder ve Gülay tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Güvenirlik çalışmaları sırasında 5 madde ölçekten atılarak, Türkçe form 27 madde üzerinden oluşturulmuştur. Uyarlama çalışmaları kapsamında yetkeci tutuma ilişkin iç tutarlılık katsayısı .71, otoriter tutum alt ölçeğine ilişkin iç tutarlılık katsayısı .84 ve izin verici tutuma alt ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı ise .38 olarak belirlenmiştir (Önder ve Gülay, 2009). Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen iç tutarlılık katsayısı hesaplamaları sonucunda, yetkeci tutuma ilişkin iç tutarlılık katsayısı .73, otoriter tutum alt ölçeğine ilişkin iç tutarlılık katsayısı .88 ve izin verici tutum alt ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı ise .70 olarak belirlenmiştir.

Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği Saldırganlık ve Olumlu Sosyal Davranış Alt Ölçekleri: Çocuk Davranış Ölçeği, 1996’ da öğretmenlerin bilgileri doğrultusunda, okul öncesi dönem çocuklarının okulda akranlarıyla olan ilişkilerini değerlendirmek amacıyla, Gary W. Ladd ve Suzan M. Profilet tarafından geliştirilmiş bir ölçme aracıdır. Ölçek, 6 alt ölçekten ve toplam 44 maddeden oluşmaktadır. Alt ölçekler ve madde sayıları aşağıdaki gibidir (Ladd ve Profilet, 1996):

1. Akranlarına karşı saldırganlık (7 madde)

2. Akranlarına karşı yardımı amaçlayan sosyal davranışlar göstermek (10 madde)
3. Akranlarına karşı asosyal davranışlar göstermek (7 madde)
4. Akranlarına karşı korkulu-kaygılı olma (9 madde)
5. Akranları tarafından dışlanma (7 madde)
6. Aşırı hareketlilik (4 madde)

Ölçeğin tüm maddeleri “Uygun Değil”, “Bazen Uygun”, “Tamamen Uygun” ifadeleriyle değerlendirilmektedir. Türkçe’ye uyarlama çalışmalarında, dilsel eşdeğerlik çalışmasının ardından yapılan güvenilirlik, geçerlik çalışmaları sonucunda, ölçeğin iç tutarlık katsayısı .81 olarak belirlenmiştir. Akranlarına karşı saldırganlık alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısı .87, akranlarına karşı yardımı amaçlayan sosyal davranışlar göstermek alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısı .88, akranlarına karşı asosyal davranışlar göstermek alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısı .84, akranlarına karşı korkulu-kaygılı olma alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısı .78, akranları tarafından dışlanma alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısı .89, aşırı hareketlilik alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısı .83 olarak belirlenmiştir (Gülay, 2008).

Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği (Victimization Scale), 5-6 yaş çocukları için geliştirilen Akranların Şiddetine Maruz Kalma- Kişisel Değerlendirme Ölçeği’nden (Self Reports of Victimization) yola çıkılarak, 2002’de geliştirilen bir ölçme aracıdır. Öğretmenler tarafından doldurulmaktadır. Ölçekte, akran saldırganlığının dört tipi (fiziksel, dolaylı, doğrudan ve genel) ile ilgili birer tane olmak üzere toplam dört madde bulunmaktadır. Her madde, “Hiçbir zaman”, “Bazen”, ve “Her zaman” ifadeleriyle değerlendirilmektedir (Ladd ve Kochenderfer-Ladd, 2002). Ölçeğin dilsel eş değeri, güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları Hülya Gülay tarafından 2008’de gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı, .72 olarak belirlenmiştir (Gülay, 2008).

3. Uygulama

Araştırmada, Anne-Babalık Stilleri ve Boyutları Ölçeği (Anne formu) anneler tarafından bireysel olarak doldurulmuştur. Çocuk Davranış Ölçeği Saldırganlık, Olumlu Sosyal Davranış Alt Ölçekleri ve Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği ise anaokulu öğretmenleri tarafından, çocuklara ilişkin yaklaşık 7 aya dayanan gözlemlerden yola çıkılarak doldurulmuştur. Veri toplama işleminden önce anneler ve öğretmenler, araştırmanın amacı ve ölçme araçlarıyla ilgili bilgilendirilmişlerdir.

4. Veri analizi

Veri analizleri SPSS 13.0 paket programında gerçekleştirilmiştir. Otoriter, izin verici ve yetkeci anne tutumlarının 5-6 yaş çocuklarının saldırganlık, olumlu sosyal davranış ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisini ortaya koymak amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Tekniği'nden yararlanılmıştır.

5. Bulgular

Tablo 1. Annelerin Otoriter Tutumu İle Çocuklarının Saldırganlık, Olumlu Sosyal Davranış ve Akran Şiddetine Maruz Kalma Düzeyleri Arasındaki Tanımlayıcı İstatistikler ve Korelasyonlar

	$\bar{\chi}$	ss	1.	2.	3.	4.
1.Otoriter tutum	23.53	5.90	--			
2.Saldırganlık	13.56	3.65	.36*	--		
3.Olumlu sosyal davranış	2.66	5.14	-.22*	-.70*	--	
4. Akran şiddetine maruz kalma	.90	1.56	.24*	-.41*	-.41*	--

Tablo 1'e göre, annelerin otoriter tutumu ile çocuklarının saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri arasında olumlu yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur ($p < .001$). Annelerin otoriter tutumu arttıkça, çocukların saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri artmakta; otoriter tutum azaldıkça saldırganlık

ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri de azalmaktadır. Annelerin otoriter tutumu ile çocukların olumlu sosyal davranış düzeyleri arasında da olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur ($p < .001$). Şöyle ki, annelerin çocuklarına yönelik otoriter tutumu arttıkça, çocukların olumlu sosyal davranış düzeylerinde azalma; otoriter tutumda azalma görüldükçe olumlu sosyal davranış düzeyinde de artış görülmektedir.

Tablo 2. Annelerin İzin Verici Tutumu İle Çocuklarının Saldırganlık, Olumlu Sosyal Davranış ve Akran Şiddetine Maruz Kalma Düzeyleri Arasındaki Tanımlayıcı İstatistikler ve Korelasyonlar

	$\bar{x}$	ss	1.	2.	3.	4.
1.İzin verici tutum	1.47	.51	--			
2.Saldırganlık	2.66	3.65	.23*	--		
3.Olumlu sosyal davranış	13.57	5.14	-.22*	-.70*	--	
4. Akran şiddetine maruz kalma	.90	1.56	.23*	.55*	-.42*	--

$n = 143$ * $p < .001$

Tablo 2’de, annelerin izin verici tutumu ile çocuklarının saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri arasında olumlu yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur ($p < .001$). Annelerin izin verici tutumu arttıkça, çocukların saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri artmakta; izin verici tutum azaldıkça çocukların saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri de azalmaktadır. Annelerin izin verici tutumu ile çocukların olumlu sosyal davranış düzeyi arasında da olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur ($p < .001$). Şöyle ki, annelerin çocuklarına yönelik izin verici tutumu arttıkça, çocukların olumlu sosyal davranış düzeyinde azalma; izin verici tutumda azalma görüldükçe olumlu sosyal davranış düzeyinde de artış görülmektedir.

Tablo 3. Annelerin Yetkeci Tutumu İle Çocuklarının Saldırganlık, Olumlu Sosyal Davranış ve Akran Şiddetine Maruz Kalma Düzeyleri Arasındaki Tanımlayıcı İstatistikler ve Korelasyonlar

	$\bar{\chi}$	ss	1.	2.	3.	4.
1. Yetkeci tutum	53.22	6.25	--			
2.Saldırganlık	2.66	3.65	-.43*	--		
3.Olumlu sosyal davranış	13.57	5.14	.50*	-.70*	--	
4. Akran şiddetine maruz kalma	.90	1.56	-.26*	.55*	-.41*	--

n = 143 * p < .001

Tablo 3’de görüldüğü üzere, annelerin yetkeci tutumu ile çocuklarının saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur (p < .001). Annelerin yetkeci tutumu arttıkça, çocukların saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri azalmakta; yetkeci tutum azaldıkça çocukların saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri de artmaktadır. Annelerin yetkeci tutumu ile çocukların olumlu sosyal davranış düzeyi arasında da olumlu yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur (p < .001). Şöyle ki, annelerin çocuklarına yönelik yetkeci tutumu arttıkça, çocukların olumlu sosyal davranış düzeyinde artma; yetkeci tutumda azalma görüldükçe olumlu sosyal davranış düzeyinde de azalma görülmektedir.

6. Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın sonuçlarına göre annelerin otoriter tutumu ile çocuklarının saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri arasında olumlu yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Annelerin otoriter tutumu ile çocukların olumlu sosyal davranış düzeyleri arasında da olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Bu sonuç, annelerin otoriter tutumunun çocuklarının saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma düzeylerini arttırabildiği, olumlu sosyal davranış düzeylerini ise azaltabildiği şeklinde yorumlanabilir. Anneler çocuklarına yönelik otoriter, baskıcı, kurallara dayalı bir ilişki

biçimi geliştirdiklerinde, çocuklarının istek ve ihtiyaçlarına uzak kalabilmektedirler. Çocuklarıyla yakın, sıcak, sevgi dolu bir iletişim yerine kurallara, cezaya, yetişkinin isteklerine dayalı bir düzen kurulduğunda çocukların sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenebilmektedir.

Annelerin izin verici tutumu ile çocuklarının saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri arasında olumlu yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunurken, izin verici tutum ile çocukların olumlu sosyal davranış düzeyi arasında da olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Otoriter tutumda olduğu gibi annelerin izin verici tutumunun çocuklarının saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma düzeylerini arttırabildiği, olumlu sosyal davranış düzeylerini ise azaltabildiği görülmektedir. Annelerin herşeye izin veren tutumu ile çocuk kuralların, sınırların, diğer kişilerin haklarının farkında olmayabilir. Bu nedenle sosyal ilişkilerinde akranlarından gerçekçi olmayan isteklerde bulunabilir. Ayrıca oyunlar sırasında kurallara uyma konusunda özenli davranmayabilir. Bahsi geçen olumsuz durumlar, çocukların akran grubu içinde huzursuz, aksi, asi, kendi başına hareket eden bir görünümde olmasına yol açabilir. Akran ilişkilerindeki bu tür sorunlar, çocuğun gruptan dışlanmasına ve/veya diğer çocukların şiddetine maruz kalmasına yol açabilir.

Yetkeci tutuma bakıldığında da, annelerin yetkeci tutumu ile çocuklarının saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Annelerin yetkeci tutumu arttıkça, çocukların saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri azalmakta; yetkeci tutum azaldıkça çocukların saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri de artmaktadır. Annelerin yetkeci tutumu ile çocukların olumlu sosyal davranış düzeyi arasında da olumlu yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Annelerin çocuklarına yönelik yetkeci tutumu arttıkça, çocukların olumlu sosyal davranış düzeyinde artma; yetkeci tutumda azalma görüldükçe olumlu sosyal davranış düzeyinde de azalma görülmektedir. Yetkeci anneler çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurma konusunda otoriter ve izin verici annelere göre daha başarılıdır. Sağlıklı iletişim, çocuğun olumlu davranışları öğrenmesine, özgüveninin artmasına ve olumlu kendilik algısı geliştirmesini destekleyecektir. Böylece akran ilişkilerinde de olumlu davranışların daha çok sergilenmesi, saldırganlık gibi olumsuz davranış örneklerinin daha seyrek olması söz konusudur. Bulgular, konu ile ilgili

yapılan çalışmalarla örtüşmektedir. Örnek olarak Altay (2007) tarafından yapılan çalışmaya, 35-75 aylık 344 çocuk ve anneleri katılmıştır. Çalışmada, yetkeci tutuma sahip annelerin çocuklarının sosyal yeterlik puanlarının, izin verici tutuma sahip annelerin çocuklarının sosyal yeterlik puanlarından yüksek olduğu belirlenmiştir. Bazı araştırmacılar (Ladd ve Ladd, 1998, Maccoby ve Martin, 1983; Rose-Krasnor, 1997) da okul öncesi dönemde, anne-baba tutumlarının çocukların sosyal yeterliği ile doğrudan ilişkili olabildiğini ortaya koymuşlardır. Paulussen-Hoogeboom ve meslektaşları (2008) tarafından yapılan bir çalışmaya, 3 yaş grubundan 196 çocuk ve anneleri dahil edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, otoriter tutuma sahip annelerin çocuklarında çekingenlik, utangaçlık gibi içe yönelik davranış sorunları belirlenmiştir. Laibe ve meslektaşları tarafından yapılan çalışmada, 6 yaşında 74 çocuk ve anneleri yer almıştır. Anneleri tarafından sıcak, ilgili ve yakın bir tutumla ile çocukların saldırganlıkları arasında olumsuz yönde ilişki bulunmuştur (Laibe, Carlo, Tuorquati ve Ontai, 2004). Locke (2002), 65 çocuk (3-4 yaş) ve anne çifti ile gerçekleştirdiği araştırmasında, yetkeci anne tutumu ile çocukların olumlu sosyal davranışları arasında olumlu yönde anlamlı ilişki, izin verici ve otoriter tutum ile olumlu sosyal davranışlar arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişki tespit etmiştir. Georgiou (2008) ve Jewell ve meslektaşları (2008) tarafından yapılan çalışmalarda da küçük çocukların annelerinin otoriter ve izin verici tutumlarının, çocukların anaokulundaki saldırganlık, baskıcı olma, şiddete maruz kalma düzeylerini arttırabildiği belirlenmiştir. Ünal (2007), sorumluluk, paylaşma, yardımlaşma, işbirliği gibi sosyal becerilerin kazanılmasında çocuğun aile bireyleriyle kurduğu sağlıklı iletişimin önemli olduğunu vurgulamıştır. Çocuklarını destekleyen ve yönlendiren anne-babaların sağladığı ortamların, çocuklarda empati, bağımsızlık, girişkenlik gibi olumlu sosyal davranışları geliştirdiği belirtilmektedir (Hohmann ve Weikart, 2000).

Görüldüğü gibi anne tutumları içinde otoriter ve izin verici tutum gibi doğru olmayan davranış örneklerini içeren yaklaşımlar, 5-6 yaş çocuklarında saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma gibi olumsuz durumları arttırabilmektedir. Yetkeci tutum gibi sıcak ve sevgi dolu yaklaşımlar da çocuklardaki olumlu sosyal davranışları arttırmaktadır.

Annelerin tutumu ile küçük çocukların akran ilişkileri arasında ilişki olduğunu ortaya koyan bu araştırmada bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Bu sınırlılıklar doğrultusunda sonraki çalışmalarda, daha kalabalık örneklem grupları oluşturulabilir. Otoriter, izin verici ve yetkeci tutumun yanı sıra diğer tutumlarla ilgili ölçekler kullanılabilir ya da geliştirilebilir. Anne tutumlarıyla birlikte baba tutumlarının küçük çocukların sosyal ilişkileri üzerindeki etkileri ele alınabilir. Boylamsal çalışmalarla, aile değişkenlerinin çocuğun sosyal gelişimi üzerindeki uzun süreli etkileri incelenebilir.

Çalışmanın sonuçları doğrultusunda, okul öncesi eğitim öğretmenleri aile katılımı çalışmaları ve tutumlarla ilgili envanterler, soru formları, görüşmeler ile aileleri tanışmalıdır. Böylece anne-babaların çocuklarına yönelik tutumları ortaya konulacaktır. Özellikle otoriter ve izin verici tutuma sahip anne ve babalarla bu tutumlarının çocukların davranışları ve kişilikleri üzerindeki etkilerine yönelik eğitim programları hazırlanmalıdır. Ayrıca anne-baba-çocuk iletişimini desteklemeyi sağlayacak çalışmalar yapılmalıdır. Anne-babalar ile iletişim, çocuk yetiştirme, disiplin konularında bireysel ve toplu görüşmeler gerçekleştirilmelidir. Küçük çocukların okul ortamındaki akran ilişkilerinin dinamikleri düzenli olarak takip edilmeli, problem durumlarında etkin müdahalelerde bulunulmalı ve ailelerle iletişime geçilmelidir.

Kaynaklar

- Alisinanoğlu, F. (2003), Çocukların Denetim Odağı İle Algıladıkları Anne Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), ss. 97-107.
- Altay, F.B. (2007), Okulöncesi Kuruma (Devlet Özel) Devam Eden Çocukların Sosyal Yeterlikleri ve Olumlu Sosyal Davranışları ile Ebeveyn Stilleri Arasındaki İlişkiler, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arı, M., Bayhan, P. ve Artan, İ. (1995), 'Farklı Ana-Baba Tutumlarının 4-11 Yaş Grubu Çocuklarında Görülen Problem Durumlarına Etkisinin İncelenmesi.' *10. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimini Yaygınlaştırma Semineri Kitabı* ss. 23-38, İstanbul: Ya-Pa Yayıncılık.
- Armer, M. (2003), A Longitudinal Investigation of The Stability and Outcomes of Shyness From Preschool to Early Elementary School. *Unpublished Master Thesis*, Carleton University, Canada.
- Baumrind, D. (1966). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior. *Child Development*, (37), ss. 887-907.
- Baumrind, D. (1967), Child Care Practices Anteceding Three Patterns of Preschool Behavior. *Genetic Psychology Monographs*, (75), ss. 43-88.
- Baumrind, D. (1968), Authoritarian Versus Authoritative Parental Control. *Adolescence*, (3), ss. 255-272.
- Baumrind, D. (1978), Parental Disciplinary Patterns and Social Competence in Children. *Youth and Society*, (9), ss. 239-276.
- Baumrind, D. (1996), The Discipline Controversy Revisited. *Family Relations: Journal of Applied Family and Clinical Studies*, (45), ss. 405-414.
- Cunningham, B. (1993), *Child Development*, USA: Harper Collins Publishers.
- Dinçer, D. (1993), Anaokuluna Devam Eden Beş Yaş Grubu Çocukların Anne-Baba Tutumları İle Yaratıcı Düşünceleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Durmuş, R. (2006), 3-6 Yaş Arası Çocuğu Olan Ebeveynlerin Kişilik Özellikleri İle Anne-Baba Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erwin, P. (1993), *Friendship and Peer Relations in Children*. New York: John Wiley & Sons Publishers.
- Feldman, P.S. (2005), *Development Across the Life Span*. (3 th. edition). USA: Pearson Education Ltd. Prentice Hall.
- Fitzgerald, D.D. ve White, K.J. (2003), Linking Children's Social Worlds: Perspective-Taking İn Parent- Child and Peer Contexts. *Social Behavior and Personality*, 31, (5), ss. 509-522.

- Georgiou, S.N. (2008), Bullying and Victimization at School: The Role of Mothers. *British Journal of Educational Psychology*, (78), ss. 109–125.
- Gökdağ, R. (2002), ‘Aile tutumlarının benlik ve kişilik üzerine etkileri’. İçinde D. Gökdağ (Editör), *Aile Psikolojisi ve Eğitimi* ss. 91-100. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. Yayın no: 1377.
- Gülay, H. (2008), 5-6 Yaş Çocuklarına Yönelik Akran İlişkileri Ölçeklerinin Geçerlik Güvenirlik Çalışmaları ve Akran İlişkilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gülay, H. (2010), *Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri*, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Günel, A. (2007), Farklı Anne Baba Tutumlarının Okul Öncesi Eğitim Çağındaki Çocukların Özgüven Duygusunun Gelişimine Etkisi (Aksaray İli Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Hart, C.H., Ladd, G.W. ve Burleson, B.R. (1990). Children’s expectations of the outcomes of social strategies: Correlations with sociometric status and maternal disciplinary styles. *Child Development*, (61), ss. 127-137.
- Hohmann M. and Weikart, D.P. (2000). *Küçük Çocukların Eğitimi*. (Çev. Sibel Saltiel Kohen, Der. Ülfet Ögüt). İstanbul: Hisar Eğitim Vakfı Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996), *İnsan Aile Kültürü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Keown, L.J. (2000), Parent-Child Relationships, Peer Functioning, and Preschool Hyperactivity. *Unpublished Doctoral Dissertation*. The University of Auckland, USA.
- Keown, L.J. ve Woodward, L.J. (2006), Preschool Boys with Pervasive Hyperactivity: Early Peer Functioning and Mother-Child Relationship Influences. *Social Development*, 15, (1), ss. 23-45.
- Kerr, D.C.R., Lopez, N.L., Olson S.L. ve Sameroff, A.J. (2004), Parental Discipline and Externalizing Behavior Problems in Early Childhood: The Roles of Moral Regulation and Child Gender. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 32, (4), ss. 369–83.
- Koestner, R., Franz C. ve Weinberg, J. (1990), The Family Origins of Empathic Concern: A 26 Year Longitudinal Study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, (4), ss. 709-717.
- Jewell, J.D., Krohn, E.J., Scott, V.G., Carlton, M. ve Mainz, E. (2008), The Differential Impact of Mothers’ and Fathers’ Discipline on Preschool Children’s Home and Classroom Behavior. *North American Journal of Psychology*, 10, (1), ss. 173-188.
- Locke, L.M. (2002), Parenting Interactions and Prosocial Behavior in Young Children. *Unpublished Doctoral Dissertation*, University of South Carolina, USA.
- Ladd, G.W. ve Ladd, B.K. (1998), Parenting Behaviors and Parent-Child Relationships: Correlates of Peer Victimization in Kindergarten?. *Developmental Psychology*, 34, (6), ss. 1450-1458.

- Ladd, G.W. ve Kochenderfer-Ladd, B. (2002), Identifying Victims of Peer Aggression from Early to Middle Childhood: Analysis of Cross-Prevalance of Victimization and Characteristics of Identified Victims. *Psychological Assessment*, 14, (1), ss. 74-96.
- Ladd, G.W. ve Profilet, S.M. (1996), The Child Behavior Scale: A Teacher-Report Measure of Young Children's Aggressive, Withdrawn, and Prosocial Behaviors. *Developmental Psychology*, 32, (6), ss. 1008-1024.
- Laibe, D., Carlo, G., Torquati, J. ve Ontai, L. (2004), Children's Perception of Family Relationships as Assessed in a Doll Story Completion Task: Links to Parenting, Social Competence, and Externalizing Behavior. *Social Development*, 13, (4), ss. 551-569.
- Maccoby, E.E. ve Martin, J.A. (1983), 'Socialization in the context of the family: Parent-child interaction'. İçinde Mussen, P. H. (Editör) E. Mavis (Cilt Editörü). *Handbook of Child Psychology*, ss. 250-290, New York: John Wiley & Sons.
- McCusker, M. ve Van Doren, S. (2007), Aggressive Play: Contributing Factors of Parental Roles on 3-6 Years Old Boys. *College of Saint Elizabeth Journal of the Behavioral Sciences*. (1), ss. 27-30.
- McGillicuddy-De Lisi, A.V. ve De Lisi, R. (2007), Perceptions of Family Relations when Mothers and Fathers are Depicted with Different Parenting Styles. *The Journal of Genetic Psychology*, 168, (4), ss. 425-442.
- Neal, J. ve Frick-Harbury, D. (2001). The Effects of Parenting Styles and Childhood Attachment Patterns on Intimate Relationships. *Journal of Instructional Psychology*, 28, (3), ss. 178-183.
- Öğretir, A.D. (1999), Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 6 Yaş Çocuklarının Sosyal Oyun Davranışlarıyla Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Önder, A. ve Gülay, H. (2009), Reliability and Validity of Parenting Styles & Dimensions Questionnaire *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 1, (1), ss. 508- 514.
- Özeri, Z.N. (1994), Okul Öncesi Dönemde Ahlak Gelişimi ve Eğitimi (Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Beş Yaş Çocuğunun Adalet Gelişimine Etkisinin Araştırılması), *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özyürek, A. (2004), Kırsal Bölge ve Şehir Merkezinde Yaşayan 5-6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumlarının İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Papalia, D.E., Olds, S.W., Feldman, R.D. ve Gross, D. (2003), *Human Development*. USA: McGraw Hill.
- Paulussen-Hoogbeem, M.C., Stams, G.J.J. M., Hermanns, J.M.A., Peetsma, T.T.D. ve Wittenboer, G.L.H.V. (2008), Parenting Style as a Mediator Between Children's

- Negative Emotionality and Problematic Behavior in Early Childhood. *The Journal of Genetic Psychology*, 169, (3), ss. 209–226.
- Robinson, C.C., Mandelco, B., Olsen, S.F. ve Hart, C.H. (2001), ‘The parenting styles and dimensions questionnaire (PSQD)’. İçinde B. F. Perlmutter, J. Touliatos ve G. W. Holden (Editörler), *Handbook of Family Measurement Techniques: Vol. 3. Instruments & Index*, ss. 319-321. Thousand Oaks: Sage.
- Rose-Krasnor, L. (1997), The Nature of Social Competence: A Theoretical Review. *Social Development*, 6, (1), ss. 111-135.
- Sakallı, N. (2001), *Sosyal Etkiler: Kim Kimi Nasıl Etkiler ?* Ankara: İmge Kitabevi.
- Santrock, J. W. (2004). *Child Development..* New York: McGraw-Hill Publishing.
- Spera, C. (2005), A Review of the Relationship among Parenting Practices, Parenting Styles and Adolescent School Achievement. *Educational Psychology Review*, 17, (2), ss. 125-146.
- Tezel-Şahin, F. ve Özyürek, A. (2008), 5-6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Demografik Özelliklerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6, (3), ss. 395-414.
- Ünal, F. (2007), Çocuklarda Empatinin Gelişimi: Empatinin Gelişiminde Anne-Baba Tutumlarının Etkisi. *Milli Eğitim*, (176), ss. 134-148.
- Yavuzer, H. (2002), *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.